

המטרה הושגה: ארדואן בדרך לחגיגות המאה של תורכיה

ד"ר נמרוד גורן*

המאמר פורסם ב**בואיינט** ב-25 ביוני 2018

"המטרה 2023" הייתה סיממת הבחירות של מפלגת הצדק והפיתוח (AKP) בראשות ארדואן, אבל לא במערכת הבחירות הנוכחית, אשר קבעה מי ישלוט בתורכיה עד לשנת המאה להיווסדה שתחול עוד חמש שנים, אלא כבר ב-2011. משנותיו הראשונות בשלטון חשב ארדואן לטווח ארוך, ופעל לשנות את פני תורכיה ולעצב אותן כרצונו. תוצאות הבחירות שנערכו אמש הן נקודת מפתח בתהליך זה. תורכיה עברה לשיטת משטר נשיאותית, וארדואן עיגן עוד יותר את מעמדו כנשיא רב-העוצמה שלה. זאת, למרות שתוצאות הבחירות מסמלות גם המשכיות – הן בזהות ראש המדינה והן באופן התפלגות הקולות בפרלמנט.

לקראת הבחירות נראה היה שדווקא מתפתחת בתורכיה דינמיקה אחרת, שעשויה הייתה לכפות על ארדואן סיבוב בחירות שני לנשיאות, או לכל הפחות למנוע ממפלגתו את הרוב בפרלמנט ממנו היא נהנית מאז 2002. האופוזיציה קיימה עצרות בחירות המוניות ברחבי תורכיה, ומפלגות האופוזיציה – בעלות האידיאולוגיות השונות זו מזו – הצליחו לפעול במתואם למען מטרה משותפת של החלשת ארדואן. הדבר יצר תקווה לשינוי, שהתנפצה בקלפיות.

כמו במערכות בחירות קודמות, הציבור התורכי נהר בהמוניו לקלפיות, ואחוז ההצבעה עמד על 87 אחוזים. יום הבחירות נדמה היה כלפי חוץ כחגיגה לדמוקרטיה, אך לא היה בו כדי להשכיח את המציאות הבעייתית בה שרויה הדמוקרטיה התורכית בשנים האחרונות, ובייחוד מאז ניסיון ההפיכה הכושל בקיץ 2016. תורכיה עדיין נמצאת תחת משטר החירום שהוכרז בעקבות ניסיון ההפיכה, התקשורת נתונה ברובה הגדול לשליטת גורמים פרו-ממשלתיים, ומגבלות חוקתיות מנעו מהאופוזיציה לנהל מערכת בחירות שוויונית. האופוזיציה השקיעה לפיכך מאמצים רבים להבטיח את טוהר הבחירות, וניהלה קמפיין ער ברשתות החברתיות, כדרך לעקוף את כלי התקשורת המרכזיים, שלא נתנו לה ביטוי מספק.

בבחירות עצמן, הצליח ארדואן לשמור את כוחו - ואף לשפר אותו מעט - וזכה בכ-53% מהקולות בבחירות לנשיאות. גם במערכות בחירות קודמות הצליחו ארדואן ומפלגתו לגרוף כמחצית מקולות הבוחרים. מדובר ארדואן נהנה מבסיס תמיכה מוצק ויציב, שרואה בו מנהיג לאומי ללא תחליף. תומכיו מתהדרים ביציבות הפוליטית והכלכלית (למרות הירידה בשער הלירה התורכית לאחרונה) שהביא ארדואן, ורואים בו מנהיג בעל שיעור קומה שהעלה את קרנה של תורכיה בעולם. ארדואן מטפח דימוי זה באמצעות פרויקטים תשתיתיים גרנדיוזיים אותם הוא מקדם. יריביו, לעומת זאת רואים בו מנהיג מפלג וריכוזי, שמסיט את תורכיה מהדרך שהתווה מייסדה אתאטורק, שמייצר משברים דיפלומטיים עם שכנים ובעלי ברית, ושרודף ומגביל את יריביו ובכך פוגע בדמוקרטיה התורכית.

ארדואן צלח את מערכת הבחירות הנוכחית הרבה בזכות שותפתו לדרך, המפלגה הלאומנית (MHP). מפלגה זאת, שבעבר התנגדה לארדואן הפכה בשנים האחרונות לבת ברית של ה-AKP. לקראת הבחירות הקימו שתי המפלגות גוש משותף, שהוביל להקמת גוש נגדי של ארבע מפלגות אופוזיציה. מי שנחשבה תחילה לדמות המפתח באופוזיציה הייתה מראל אקשנר, שהתפצלה מהמפלגה הלאומנית על רקע הברית בין מפלגה זו לארדואן, והקימה את מפלגת ה"טוב" (Iyi). אקשנר, שהצטיירה לרגע כתקווה החדשה של הפוליטיקה התורכית, לא סיפקה בבחירות את הסחורה. מפלגתה זכתה באחוז קולות נמוך (כ-10%) והיא עצמה זכתה רק בכ-8% בבחירות לנשיאות.

* ד"ר נמרוד גורן הוא ראש מכון מיתוים ומרצה על תורכיה באוניברסיטה העברית בירושלים.

אל מול הדשדוש של אקשנר, הפך לאורך הקמפיין מוהרם אינג'ה לדמות המובילה באופוזיציה. אינג'ה, שהתגלה כקמפיין מוצלח וחרוץ, זכה לאחוז תמיכה גבוה יחסית במועמדותו לנשיאות (כ-31%) אך הוביל את מפלגתו (מפלגת העם הרפובליקאית, ה-CHP) לכ-23% בלבד, פחות מהתמיכה לה זכתה במערכת הבחירות הקודמת. תוצאה משמעותית בקרב מפלגות האופוזיציה השיגה המפלגה הפרו-כורדית (HDP), אשר חצתה את אחוז החסימה הגבוה (10%) ונכנסה לפרלמנט בפעם השנייה, למרות שמנהיגה דמירטאש נאלץ לנהל את מערכת הבחירות שלו מהכלא. ערב הבחירות, ההנחה הייתה שכניסת המפלגה הפרו-כורדית לפרלמנט תעניק לאופוזיציה רוב בפרלמנט. ואולם, שיעור התמיכה הנמוך לו זכתה מפלגת ה"טוב", יחד עם אחוזי התמיכה הגבוהים מהצפוי שהשיגה ה-MHP (ממנה אקשנר לא הצליחה בסופו של דבר לקושש קולות), הביחו לארדואן פרלמנט כלבבו. זאת, למרות של-AKP יהיה בו את מספר המושבים הנמוך בתולדותיה.

בשיטת הממשל החדשה, חשיבותו של הפרלמנט התורכי תרד משמעותית. הנשיא ארדואן יהיה זה שימנה את השרים, ותפקיד ראש הממשלה יבוטל. ארדואן יוכל לעשות בתורכיה כברצונו. למרות האנטגוניזם הרב שהוא יוצר בקרב מתנגדיו, לא עומד מולו כיום – ולא צפוי לעמוד מולו בקרוב – יריב פוליטי כבד משקל. שלטון היחיד הממושך של ה-AKP הוא אחד הגורמים שהביאו את ארדואן לשנות את דרכו לאורך שנות כהונתו. בראשית ימיו בשלטון, הוא הוביל דווקא רפורמות דמוקרטיות וקירב את תורכיה לאירופה. זה השתנה לבלי היכר, ולא הועיל לתורכיה.

תורכיה מתמודדת כיום עם אתגרים סבוכים, ובהם כלכלה מקרטעת, משבר עם מדינות המערב והמזרח התיכון, פיצול פנימי, והסלמה בסכסוך עם הכורדים. התנהלות ארדואן בשנים האחרונות לא נותנת מענה לאתגרים אלה, ואף מחריפה אותם. הפרויקטים השאפתניים שמוביל ארדואן, כמו פתיחת שדה התעופה הגדול בעולם וכריית תעלה חדשה באיסטנבול, טובים אולי כתעמולת בחירות, אבל לא נותנים מענה לצרכי היומיום של אזרחי תורכיה. האם כעת לאחר שארדואן השלים את שינוי שיטת המשטר והבטיח את אחיזתו הכמעט-מוחלטת בתורכיה, וכשהוא יתחיל ליישם את תכניותיו לקראת חגיגות המאה לתורכיה, נראה את המשך המגמה הזאת, או שמא נראה דווקא ניצני שינוי? שנתיו הראשונות של ארדואן בשלטון הדגישו את הפוטנציאל העצום שטמון בתורכיה. טוב יעשה הנשיא הנבחר אם יחזור למקורות שלטונו, ישנה כיוון, ויפעל למימוש פוטנציאל זה.